

WYROK TRYBUNAŁU (trzecia izba)

z dnia 30 listopada 2006 r. *

W sprawach połączonych C-376/05 i C-377/05

mający za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 234 WE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Bundesgerichtshof (Niemcy), postanowieniem z dnia 26 lipca 2005 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 12 października 2005 r., w postępowaniu:

A. Brünsteiner GmbH (C-376/05),

Autohaus Hilgert GmbH (C-377/05)

przeciwko

Bayerische Motorenwerke AG (BMW),

* Język postępowania: niemiecki.

TRYBUNAŁ (trzecia izba),

w składzie: A. Rosas, prezes izby, J. Malenovský, A. Borg Barthet, U. Löhmus i A.Ó Caoimh (sprawozdawca), sędziowie,

rzecznik generalny: L.A. Geelhoed,
sekretarz: K. Sztranc-Slawiczek, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 7 września 2006 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu A. Brünsteiner GmbH i Autohaus Hilgert GmbH przez F.C. Genzowa i C. Bittnera, Rechtsanwälte,

- w imieniu Bayerische Motorenwerke AG (BMW) przez R. Bechtolda, Rechtsanwalt,

- w imieniu Komisji Wspólnot Europejskich przez A. Whelana, K. Mojzesowicz i M. Schneidera, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 28 września 2006 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 5 ust. 3 zdanie pierwsze tiret pierwsze rozporządzenia Komisji (WE) nr 1475/95 z dnia 28 czerwca 1995 r. w sprawie stosowania art. [81] ust. 3 traktatu do niektórych kategorii porozumień dotyczących dystrybucji i serwisowania pojazdów silnikowych (Dz.U. L 145, str. 25) i art. 4 rozporządzenia Komisji (WE) nr 1400/2002 z dnia 31 lipca 2002 r. w sprawie stosowania art. 81 ust. 3 traktatu do kategorii porozumień wertykalnych i praktyk uzgodnionych w sektorze motoryzacyjnym (Dz.U. L 203, str. 30).

- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu między A. Brünsteiner GmbH (zwaną dalej „Brünsteiner”) i Autohaus Hilgert GmbH (zwaną dalej „Hilgert”) a Bayerische Motorenwerke AG (zwaną dalej „BMW”) w przedmiocie zgodności z prawem dokonanego przez tę ostatnią, z zachowaniem rocznego terminu wypowiedzenia, rozwiązania porozumień, które zawarła z Brünsteiner i Hilgert (zwanymi dalej „skarżącymi w postępowaniu przed sądem krajowym”) w celu dystrybucji pojazdów silnikowych marki BMW w Niemczech.

Ramy prawne

- 3 Zgodnie z motywem 19 rozporządzenia nr 1475/95:

„Artykuł 5 ust. 2 pkt 2 i 3 oraz art. 5 ust. 3 określają minimalne warunki zwolnienia odnoszące się do okresu trwania i rozwiązania porozumienia dotyczącego

dystrybucji i serwisowania pojazdów, ponieważ z uwagi na nakłady poczynione przez dystrybutora w celu ulepszenia struktury dystrybucji i serwisowania towarów objętych umową zależność dystrybutora od dostawcy wzrasta w przypadku umów krótkookresowych lub umów, które mogą zostać rozwiązane w krótkim okresie czasu. Jednakże, aby nie hamować rozwoju elastycznych i efektywnych struktur dystrybucji, należy przyznać dostawcy nadzwyczajne prawo do rozwiązania porozumienia w przypadku konieczności dokonania reorganizacji całości lub znacznej części sieci dystrybucji. [...]” [tłumaczenie nieoficjalne, podobnie jak wszystkie cytaty z tego rozporządzenia poniżej].

- 4 Artykuł 1 rozporządzenia nr 1475/95 zwalnia z zakazu, o którym mowa w art. 81 ust. 1 WE, porozumienia, na podstawie których dostawca zobowiązuje autoryzowanego sprzedawcę do promowania na określonym terytorium dystrybucji towarów objętych umową i zobowiązuje się zagwarantować mu w ramach tego terytorium zaopatrzenie w pojazdy i części zamienne do tych pojazdów.

- 5 Artykuł 4 ust. 1 wspomnianego rozporządzenia przewiduje, że zobowiązanie, w ramach którego dystrybutor zobowiązuje się do przestrzegania minimalnych wymogów w zakresie dystrybucji i serwisowania pojazdów, dotyczących w szczególności wyposażenia pomieszczeń handlowych lub naprawy i przeglądu towarów objętych umową, nie stoi na przeszkodzie zwolnieniu.

- 6 Artykuł 5 ust. 2 i 3 zdanie pierwsze tiret pierwsze rozporządzenia nr 1475/95 przewiduje:

„2. W przypadku gdy dystrybutor przyjął na siebie zobowiązania, o których mowa w art. 4 ust. 1, w celu ulepszenia struktury dystrybucji i serwisowania pojazdów, zwolnienie znajduje zastosowanie, pod warunkiem że:

[...]

- 2) porozumienie zostało zawarte na okres przynajmniej pięciu lat lub w przypadku porozumienia zawartego na czas nieokreślony zwykły termin wypowiedzenia wynosi przynajmniej dwa lata dla obu stron; [...]

[...]

3. Przesłanki zwolnienia, określone w ust. 1 i 2, nie stoją na przeszkodzie:

— prawu dostawcy do rozwiązania porozumienia z zachowaniem przynajmniej rocznego terminu wypowiedzenia w przypadku konieczności dokonania reorganizacji całości lub znacznej części sieci dystrybucji”.

- 7 W broszurze wyjaśniającej do rozporządzenia nr 1475/95 Komisja Wspólnot Europejskich w odpowiedzi na pytanie 16 lit. a), zatytułowane: „Czy istnieje możliwość wcześniejszego rozwiązania porozumienia?”, wypowiedziała się w sposób następujący:

„Producent pojazdów ma prawo do wcześniejszego rozwiązania porozumienia (z zachowaniem rocznego terminu wypowiedzenia), jeżeli jest on zmuszony dokonać reorganizacji całości lub znacznej części swojej sieci dystrybucji. O konieczności dokonania reorganizacji decydują strony w drodze porozumienia lub na wniosek dystrybutora — niezależny biegły lub arbiter. Zwrócenie się do niezależnego biegłego lub arbitra nie narusza prawa stron do wniesienia sprawy do sądu krajowego na podstawie prawa krajowego [art. 5 ust. 3]. W przypadku gdy dostawca zastrzega sobie w umowie prawo do jednostronnego rozwiązania porozumienia wykraczającego poza granice ustanowione rozporządzeniem, traci on automatycznie korzyść wynikającą ze zwolnienia grupowego [art. 6 ust. 1 pkt 5] [...].

Ta możliwość wcześniejszego rozwiązania porozumienia została wprowadzona w celu umożliwienia producentowi elastycznego reagowania na zmiany w jego strukturach dystrybucji [motyw 19]. Konieczność dokonania reorganizacji może być konsekwencją zachowania konkurentów lub ewolucji warunków gospodarczych, niezależnie od tego, czy ewolucja ta została wywołana przez wewnętrzne decyzje producenta, czy też zdarzenia zewnętrzne, jak na przykład zamknięcie przedsiębiorstwa zatrudniającego dużą liczbę osób w danym regionie. Z uwagi na olbrzymią ilość ewentualnych sytuacji nierealistyczne jest wymienienie wszystkich możliwych przyczyn reorganizacji.

To właśnie badanie specyficznej organizacji sieci danego producenta pozwala na ustalenie w każdym przypadku, czy reorganizacja obejmuje »znaczna« część sieci czy też nie. Przymiotnik »znaczna« odnosi się zarazem do aspektów gospodarczego oraz geograficznego, który może zostać ograniczony do sieci w jednym danym państwie członkowskim lub do części jego terytorium. W każdym razie konstruktor winien dojść do porozumienia czy to z niezależnym biegłym, arbitrem, czy też dystrybutorem, którego umowa dotycząca dystrybucji ma zostać rozwiązana, bez potrzeby przeprowadzania konsultacji z innymi dystrybutorami, których rozwiązanie tej umowy dotyczy pośrednio”.

- 8 Z dniem 1 października 2002 r. rozporządzenie nr 1475/95 zostało zastąpione rozporządzeniem nr 1400/2002.

- 9 Zgodnie z treścią motywu 12 ostatniego z wymienionych rozporządzeń:

„Niezależnie od udziału rynkowego przedsiębiorstw, których to dotyczy, niniejsze rozporządzenie nie obejmuje porozumień wertykalnych, zawierających niektóre rodzaje zakazów szczególnie antykonkurencyjnych (ograniczeń podstawowych),

które ogólnie odczuwalnie ograniczają konkurencję nawet przy niskim poziomie udziałów rynkowych i które nie są niezbędne do osiągnięcia pozytywnych skutków, określonych wyżej. Dotyczy to w szczególności porozumień wertykalnych, zawierających takie ograniczenia, jak minimalne lub stałe ceny odsprzedaży, a także, z pewnymi wyjątkami, ograniczenia odnośnie do obszaru, na którym, lub klientów, którym dystrybutor lub osoba zajmująca się naprawami może sprzedawać towary lub usługi stanowiące przedmiot umowy. Takie porozumienia nie powinny korzystać ze zwolnień”.

10 Motyw 36 niniejszego rozporządzenia wyraża:

„[Rozporządzenie nr 1475/95] [...] jest stosowane do dnia 30 września 2002 r. W celu przyznania wszystkim podmiotom czasu na przystosowanie porozumień wertykalnych, które są zgodne z tym rozporządzeniem, a które nadal obowiązują w chwili, gdy zwolnienie przewidziane w niniejszym rozporządzeniu wygasa, właściwe jest, aby takie porozumienia korzystały z okresu przejściowego do dnia 1 października 2003 r., w trakcie którego powinny one być wyłączone z zakazu ustanowionego w art. 81 ust. 1 na mocy niniejszego rozporządzenia”.

11 Artykuł 4 rozporządzenia nr 1400/2002, zatytułowany „Ograniczenia podstawowe”, przewiduje w ust. 1 zdanie pierwsze, że zwolnienie nie ma zastosowania do porozumień wertykalnych, których przedmiotem jest, bezpośrednio lub pośrednio, samodzielnie lub w połączeniu z innymi, jedno lub kilka ograniczeń określonych w tym przepisie.

12 Artykuł 10 tego samego rozporządzenia stanowi:

„Zakazu ustanowionego w art. 81 ust. 1 [WE] nie stosuje się w okresie od dnia 1 października 2002 r. do dnia 30 września 2003 r. w odniesieniu do porozumień już

obowiązujących w dniu 30 września 2002 r., które nie spełniają warunków zwolnienia, przewidzianych w niniejszym rozporządzeniu, ale które spełniają warunki zwolnienia, przewidziane w rozporządzeniu (WE) nr 1475/95”.

- 13 W broszurze wyjaśniającej do rozporządzenia nr 1400/2002 w odpowiedzi na pytanie 20, zatytułowane: „W jaki sposób może odbywać się w okresie przejściowym rozwiązywanie umów, które są zgodne z rozporządzeniem nr 1475/95?”, Komisja wypowiada się w następujący sposób:

„Wygaśnięcie rozporządzenia nr 1475/95 w dniu 30 września 2002 r. i zastąpienie go nowym rozporządzeniem nie oznacza samo w sobie, że powinna zostać dokonana reorganizacja sieci. Niemniej po wejściu w życie nowego rozporządzenia dany producent pojazdów może postanowić o dokonaniu reorganizacji znacznej części swojej sieci. Aby powiadomienia o zwykłym rozwiązaniu umowy były zgodne z rozporządzeniem nr 1475/95, a tym samym mogły korzystać z okresu przejściowego, powinny być one przesłane dwa lata przed terminem rozwiązania, chyba że postanowiona została reorganizacja lub istnieje zobowiązanie do zapłaty odszkodowania”.

- 14 Ponadto we wspomnianej broszurze w czwartym akapicie odpowiedzi na pytanie 68, zatytułowane: „Czy rozporządzenie przewiduje minimalne terminy wypowiedzenia?”, wskazano, że:

„Kwestia, czy reorganizacja sieci jest konieczna, czy nie, jest kwestią obiektywną i fakt, że dostawca uważa taką reorganizację za niezbędną, nie rozstrzyga sprawy w przypadku sporu. W takiej sytuacji rozstrzygnięcie należy do sędziego krajowego lub arbitra na podstawie okoliczności sprawy”.

Postępowanie przed sądem krajowym i pytania prejudycjalne

- 15 W 1996 r. skarżące w postępowaniu przed sądem krajowym zawarły z BMW umowę dotyczącą dystrybucji pojazdów silnikowych produkowanych przez BMW. Artykuł 11.6 tej umowy przewiduje, co następuje:

„11.6 Rozwiązanie umowy w celu reorganizacji sieci dystrybucji

Jeżeli reorganizacja całości lub znacznej części sieci dystrybucji BMW jest konieczna, BMW ma prawo do rozwiązania umowy z zachowaniem rocznego terminu wypowiedzenia.

Ma to również miejsce, w przypadku gdy ogólna sytuacja prawna leżąca u podstaw niniejszej umowy ulega zmianie co do jej zasadniczych elementów”.

- 16 We wrześniu 2002 r. BMW wypowiedziała wszystkie umowy dotyczące dystrybucji w ramach swojej sieci europejskiej ze skutkiem od dnia 30 września 2003 r. w związku ze znacznymi zmianami prawnymi i strukturalnymi w sektorze dystrybucji pojazdów silnikowych spowodowanymi rozporządzeniem nr 1400/2002. Następnie BMW zawarła z większością swoich wcześniejszych dystrybutorów nowe umowy odpowiadające wymogom rozporządzenia nr 1400/2002, ze skutkiem od dnia 1 października 2003 r.
- 17 Skarżącym w postępowaniu przed sądem krajowym nie zaproponowano zawarcia takich umów. W związku z tym wniosły one skargi do sądów niemieckich w celu podważenia legalności rozwiązania umów dotyczących dystrybucji, stwierdzając, że rozwiązanie umowy może nastąpić jedynie wraz z upływem dwuletniego terminu wypowiedzenia, czyli w dniu 30 września 2004 r.

- 18 W dniu 26 lutego 2004 r. skargi te zostały oddalone w postępowaniu apelacyjnym przez Oberlandesgericht München, co zostało uzasadnione zmianami wynikającymi z przyjęcia rozporządzenia nr 1400/2002, które spowodowały konieczność reorganizacji sieci dystrybucji BMW. Według tego sądu ograniczenia konkurencji, które były zgodne z rozporządzeniem nr 1475/95, stanowią odtąd ograniczenia podstawowe w rozumieniu art. 4 rozporządzenia nr 1400/2002, tak że nawet gdyby wypowiedzenie umów dotyczących dystrybucji nie nastąpiło w dniu 30 września 2003 r., wszystkie klauzule ograniczające konkurencję zawarte w wymienionych umowach stałyby się nieważne z dniem 1 października 2003 r. Wreszcie BMW nie mogłoby zgodzić się, nawet do 30 września 2004 r., na umowy dotyczące dystrybucji niezawierające klauzul ograniczających konkurencję albo w ogóle na brak umów dotyczących dystrybucji, jeżeli umowy te stały się całkowicie nieważne zgodnie z prawem krajowym.
- 19 Skarżące w postępowaniu przed sądem krajowym wniosły do Bundesgerichtshof rewizję od wspomnianych wyroków.
- 20 W postanowieniach odsyłających sąd ten twierdzi, że wejście w życie rozporządzenia nr 1400/2002 nieuchronnie wpływa na wewnętrzną strukturę systemów dystrybucji; w tym kontekście sąd podnosi również, że zgodnie z interpretacją zawężającą, wynikającą z broszur wyjaśniających Komisji do rozporządzeń nr 1475/95 i 1400/2002, konieczność reorganizacji nie może być usprawiedliwiona jedynie wejściem w życie rozporządzenia nr 1400/2002, ale także zjawiskami gospodarczymi. Sąd krajowy dodaje, że nie tylko przyczyny natury ekonomicznej, ale także prawnej mogą bowiem wpłynąć na konieczność reorganizacji sieci dystrybucji. Ponadto system dystrybucji stanowi element strukturalny sieci. Wreszcie, zdaniem tego sądu, rozporządzenie nr 1400/2002 powoduje konieczność zmian o nieznanym zasięgu, ponieważ przestaje stosować zwolnienia w odniesieniu do rozpowszechnionego dotychczas połączenia dystrybucji wyłącznej i dystrybucji selektywnej. Producenci powinni opowiedzieć się za jednym z tych dwóch systemów. Jednakże w ramach najczęściej wybieranego systemu dystrybucji selektywnej, terytorialne ograniczenia i ochrona terytorium dystrybutorów nie są już dozwolone. Ponadto sprzedaż i serwisowanie powinny zostać oddzielone i tym samym przestać obowiązywać wyłączność znaku towarowego.

21 Sąd krajowy zauważa, że jeżeli producent nie dostosuje umów lub nie wypowie i nie zawrze nowych umów przed upływem okresu przejściowego, wszystkie klauzule ograniczające konkurencję na mocy art. 81 WE staną się nieważne z dniem 1 października 2003 r., ponieważ ograniczające konkurencję uzgodnienia dozwolone przez rozporządzenie nr 1475/95 stanowią w części ograniczenia podstawowe w rozumieniu art. 4 rozporządzenia nr 1400/2002, co spowodowało także, że zwolnienie obejmujące wszystkie klauzule ograniczające konkurencję objęte tymi umowami straciło moc. Z tego wynika w ramach sieci dystrybucji dwupłaszczyznowa sytuacja prawna, w której dystrybutorzy, którzy nie są gotowi na dostosowanie umowy do wymogów nowego rozporządzenia mają większą swobodę. Producent nie zgodziłby się na takie utrudnienie, nawet na okres jednego roku.

22 W tych okolicznościach sąd krajowy zastanawia się, czy pytanie o legalność rozwiązania umów dotyczących dystrybucji nie staje się bezprzedmiotowe. Istotnie, zgodnie z prawem krajowym nieważność klauzul ograniczających konkurencję powoduje całkowitą utratę mocy przez rzeczony umowy z dniem 1 października 2003 r. Sąd ten jest zdania, że informacje dostarczone przez Komisję w broszurze wyjaśniającej do rozporządzenia nr 1400/2002 nie zmierzają jednak w stronę takiego rozwiązania i przemawiają za wykładnią zawężającą art. 4 tego rozporządzenia.

23 W tych okolicznościach Bundesgerichtshof postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi dotyczącymi zawisłych przed nim spraw:

„1. Czy art. 5 ust. 3 [zdanie pierwsze] tiret [pierwsze] [rozporządzenia nr 1475/95] należy interpretować w ten sposób, że konieczność reorganizacji całości lub znacznej części sieci dystrybucji i zależne od tego prawo dostawcy do wypowiedzenia umów z dystrybutorami swojej sieci z zachowaniem rocznego

terminu wypowiedzenia może również wynikać z tego, że wraz z wejściem w życie rozporządzenia nr 1400/2002 niezbędne stały się gruntowne zmiany systemu dystrybucji stosowanego dotychczas przez dostawcę i jego dystrybutorów, który uwzględniła założenia rozporządzenia nr 1475/95 i został w nim objęty zwolnieniem?

2. W przypadku odpowiedzi przeczącej na pierwsze pytanie:

Czy art. 4 rozporządzenia nr 1400/2002 należy interpretować w ten sposób, że ograniczające konkurencję uzgodnienia zawarte w umowie z dystrybutorem sprzedaży pojazdów silnikowych, które zgodnie z tym rozporządzeniem stanowią ograniczenia podstawowe (»czarne klauzule«), wyjątkowo nie doprowadziły do wygaśnięcia w dniu 30 września 2003 r., to jest w momencie upływu rocznego terminu przejściowego przewidzianego w art. 10 rozporządzenia — w odniesieniu do wszystkich ograniczających konkurencję uzgodnień umowy — zwolnienia z zakazu ustanowionego w art. 81 ust. 1 WE, jeżeli umowa ta została zawarta w czasie obowiązywania rozporządzenia nr 1475/95, sporządzona zgodnie w wymogami tego rozporządzenia i zwolniona przez to rozporządzenie?

Czy obowiązuje to jednak wtedy, gdy nieważność wszystkich postanowień umowy ograniczających konkurencję wynikająca z prawa wspólnotowego pociąga za sobą nieważność całkowitą umowy z dystrybutorem zgodnie z prawem krajowym?».

- ²⁴ Postanowieniem Prezesa Trybunału z dnia 18 stycznia 2006 r. sprawy C-376/05 i C-377/05 zostały połączone dla celów procedury pisemnej, ustnej oraz w celu wydania wyroku.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

Uwagi wstępne

- ²⁵ W swoich uwagach pisemnych i podczas rozprawy przed Trybunałem spółka BMW zakwestionowała ważność art. 5 ust. 2 i 3 rozporządzenia nr 1475/95 zasadniczo

z powodu jego niezgodności z art. 81 ust. 3 WE, polegającej w szczególności, po pierwsze, na uzależnieniu zastosowania zwolnienia grupowego od dodatkowych ograniczeń konkurencji, które nie są niezbędne ani nie sprzyjają konsumentowi, a po drugie, na uzasadnieniu go względami porządku społecznego, bez związku z konkurencją.

26 Zgodnie z orzecznictwem Trybunału jedynie do sądu krajowego należy określenie przedmiotu pytań, które zamierza skierować do Trybunału. Jedynie bowiem do sądów krajowych, przed którymi zawisł spór i na których spoczywa odpowiedzialność za orzeczenie, które ma zostać wydane, należy dokonanie oceny, przy uwzględnieniu okoliczności konkretnej sprawy, tak niezbędności orzeczenia prejudycjalnego dla wydania przez nie wyroku, jak i znaczenia dla sprawy pytań, które kierują do Trybunału (zob. podobne wyroki z dnia 16 marca 1999 r. w sprawie C-159/97 Castelletti, Rec. str. I-1597, pkt 14 oraz z dnia 6 lipca 2006 r. w sprawie C-154/05 Kersbergen-Lap i Dams-Schipper, Zb.Orz. str. I-6249, pkt 21).

27 W drodze wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym sąd krajowy zmierza jedynie do otrzymania wykładni przepisów art. 5 ust. 2 i 3 rozporządzenia nr 1475/95. Sąd ten nie wyraża wątpliwości co do ważności tych przepisów ani nie wskazuje, że taka kwestia została podniesiona w postępowaniach przed nim zawisłych.

28 W tym kontekście należy zauważyć, że art. 234 WE nie ustanawia środka zaskarżenia dostępnego dla stron sporu przed sądem krajowym, a zatem Trybunał nie jest zobowiązany do dokonania oceny ważności prawa wspólnotowego jedynie z tego powodu, że kwestia ta została podniesiona przed Trybunałem przez jedną ze stron w przedstawionych przez nią uwagach pisemnych (zob. podobnie wyroki z dnia 6 lipca 2000 r. w sprawie C-402/98 ATB i in., Rec. str. I-5501, pkt 30 i 31 i z dnia 10 stycznia 2006 r. w sprawie C-344/04 IATA i ELFAA, Zb.Orz. str. I-403, pkt 28).

- 29 W konsekwencji, zgodnie ze słusznym stwierdzeniem Komisji podczas rozprawy, nie ma potrzeby badania podniesionej przez BMW kwestii ważności art. 5 ust. 2 i 3 rozporządzenia nr 1475/95.

W przedmiocie pierwszego pytania

- 30 Zadając pytanie pierwsze, sąd krajowy zmierza zasadniczo do ustalenia, czy wejście w życie rozporządzenia nr 1400/2002 wywołało konieczność reorganizacji całości lub znacznej części sieci dystrybucji dostawcy zgodnie z art. 5 ust. 3 zdanie pierwsze tiret pierwsze rozporządzenia nr 1475/95, i na tej podstawie uzasadnia ono zastosowanie prawa do rozwiązania umowy z zachowaniem rocznego terminu wypowiedzenia przewidzianego tym przepisem.
- 31 Należy przypomnieć, że w wyroku z dnia 7 września 2006 r. w sprawie C-125/05 Vulcan Silkeborg, Zb.Orz. str. I-7637, Trybunał zajął stanowisko w tej kwestii i orzekł, że o ile wejście w życie rozporządzenia nr 1400/2002 nie powodowało samo w sobie konieczności reorganizacji sieci dystrybucji dostawcy w rozumieniu art. 5 ust. 3 zdanie pierwsze tiret pierwsze rozporządzenia nr 1475/95, o tyle jednak to wejście w życie z uwagi na specyficzną organizację sieci dystrybucji każdego z dostawców mogło uczynić koniecznym dokonanie na tyle istotnych zmian, że stanowią one rzeczywistą reorganizację całości lub znacznej części tej sieci w rozumieniu tego przepisu.
- 32 W tym zakresie Trybunał podkreślił jednak w pkt 59–61 tego samego wyroku, że chociaż rozporządzenie nr 1400/2002 rzeczywiście wprowadza istotne zmiany w stosunku do systemu zwolnienia grupowego, ustanowionego na mocy rozporządzenia nr 1475/95, to zmiany, których dostawcy mogą dokonać w porozumieniach dotyczących dystrybucji celem zapewnienia, że wciąż będą one korzystać ze zwolnienia grupowego, mogły wynikać ze zwykłego dostosowania umów obowią-

zujących w dniu, w którym to ostatnie rozporządzenie przestało obowiązywać, w ciągu przewidzianego w tym celu w art. 10 rozporządzenia nr 1400/2002 okresu przejściowego trwającego jeden rok. Takie dostosowanie nie stwarzało więc automatycznie w świetle właściwego prawa krajowego konieczności rozwiązania tych umów ani też w żadnym wypadku konieczności dokonania reorganizacji całości lub znacznej części sieci dystrybucji.

33 Jak orzekł Trybunał w pkt 64 wyżej wymienionego wyroku w sprawie Vulcan Silkeborg, sądy krajowe lub arbitrażowe powinny na podstawie wszystkich konkretnych okoliczności rozpatrywanego przez nie sporu dokonać oceny, czy wprowadzone przez dostawcę zmiany, zgodnie z art. 5 ust. 3 zdanie pierwsze tiret pierwsze rozporządzenia nr 1475/95, stanowią reorganizację całości lub znacznej części jego sieci dystrybucji oraz czy reorganizacja ta stała się konieczna w wyniku wejścia w życie rozporządzenia nr 1400/2002.

34 W tym względzie Trybunał sprecyzował w pkt 29 i 30 tego samego wyroku, że „reorganizacja całości lub znacznej części sieci” w rozumieniu art. 5 ust. 3 zdanie pierwsze tiret pierwsze wymaga dokonania istotnych zmian, zarówno pod względem merytorycznym, jak i geograficznym, w strukturach dystrybucji danego dostawcy, które mogą odnosić się w szczególności do charakteru i form tych struktur, ich przedmiotu, podziału zadań wewnętrznych w ramach tych struktur, sposobu dostaw danych towarów i usług, liczby lub jakości uczestników tych struktur oraz ich zasięgu geograficznego.

35 W przeciwieństwie do stanowiska skarżących w postępowaniu przed sądem krajowym, mimo braku nakazu w tym zakresie nie można jednak wykluczyć, że taka reorganizacja może wynikać ze zmiany klauzul w porozumieniu dotyczącym dystrybucji w konsekwencji wejścia w życie nowego rozporządzenia w sprawie zwolnienia grupowego. Trybunał ponadto stwierdził w pkt 54 wyżej wymienionego wyroku w sprawie Vulcan Silkeborg, że rozporządzenie nr 1400/2002 wprowadziło istotne zmiany w stosunku do systemu zwolnienia grupowego ustanowionego na mocy rozporządzenia nr 1475/95, przewidując, w celu uzyskania zwolnienia

z niektórych ograniczających konkurencję uzgodnień objętych zakazem wyrażonym w art. 81 ust. 1 WE, bardziej surowe zasady niż te obowiązujące na podstawie wcześniejszego rozporządzenia.

- 36 Co do przesłanki przewidzianej w art. 5 ust. 3 zdanie pierwsze tiret pierwsze rozporządzenia nr 1475/95 dotyczącej „konieczności” reorganizacji, Trybunał wskazuje w pkt 37 wspomnianego wyroku Vulcan Silkeborg, że przesłanka ta wymaga wiarygodnego uzasadnienia reorganizacji względami wydajności gospodarczej, opartymi na obiektywnych okolicznościach wewnętrznych lub zewnętrznych w stosunku do przedsiębiorstwa dostawcy, które w braku szybkiej reorganizacji sieci dystrybucji mogłyby z uwagi na konkurencyjne środowisko, w którym prowadzi działalność ten dostawca, zagrozić wydajności istniejących struktur wspomnianej sieci.
- 37 Na tej podstawie, w przeciwieństwie do stanowiska Komisji, sama okoliczność, że dostawca uważa, opierając się na subiektywnej ocenie handlowej sytuacji jego sieci dystrybucji, iż reorganizacja jest konieczna, nie jest wystarczająca dla dowiedzenia konieczności takiej reorganizacji w rozumieniu art. 5 ust. 3 zdanie pierwsze tiret pierwsze rozporządzenia nr 1475/95. Natomiast w tym zakresie istotne są ewentualne niekorzystne konsekwencje gospodarcze, które dostawca mógłby ponieść w przypadku rozwiązania porozumienia dotyczącego dystrybucji z zachowaniem dwuletniego terminu wypowiedzenia (ww. wyrok w sprawie Vulcan Silkeborg, pkt 38).
- 38 W konsekwencji na pytanie pierwsze należy odpowiedzieć, że samo wejście w życie rozporządzenia nr 1400/2002 nie uczyniło koniecznym dokonania reorganizacji sieci dystrybucji dostawcy w rozumieniu art. 5 ust. 3 zdanie pierwsze tiret pierwsze rozporządzenia nr 1475/95. Jednakże z uwagi na specyficzną organizację sieci dystrybucji każdego z dostawców mogło ono uczynić koniecznym dokonanie na tyle istotnych zmian, że stanowią one rzeczywistą reorganizację tej sieci w rozumieniu tego przepisu. Zadaniem sądów krajowych i arbitrażowych jest dokonanie — na podstawie wszystkich konkretnych okoliczności rozpoznawanego przez nie sporu — oceny, czy ma to miejsce w danym przypadku.

W przedmiocie pytania drugiego

- 39 W pytaniu drugim sąd krajowy zmierza do ustalenia, czy fakt, że porozumienie dotyczące dystrybucji, spełniające warunki uzasadniające zwolnienie przewidziane w rozporządzeniu nr 1475/95, zawiera uzgodnienia ograniczające konkurencję zakazane art. 4 rozporządzenia nr 1400/2002, bezwzględnie oznacza, że po upływie okresu przejściowego przewidzianego w art. 10 tego ostatniego rozporządzenia, zwolnienie grupowe, o którym mowa w tym rozporządzeniu, przestaje mieć zastosowanie w odniesieniu do wszystkich ograniczających konkurencję uzgodnień zawartych w takim porozumieniu, w szczególności gdy zgodnie z prawem krajowym następuje całkowita nieważność takiego porozumienia.
- 40 Z postanowienia odsyłającego wynika, że pytanie to zostało podniesione w odniesieniu do przypadku, gdyby rozwiązanie umowy z zachowaniem rocznego terminu wypowiedzenia, które nastąpiło po wejściu w życie rozporządzenia nr 1400/2002 — jak uczyniła spółka BMW w niniejszej sprawie — zostało uznane za niezgodne z art. 5 ust. 3 zdanie pierwsze tiret pierwsze rozporządzenia nr 1475/95. Zdaniem sądu krajowego, gdyby bowiem takie porozumienie w braku zgodnego z prawem jego rozwiązania przez dostawcę było w każdym razie dotknięte całkowitą nieważnością według prawa krajowego od dnia 1 października 2003 r. i tak nie mogłoby zostać wykonane w okresie do dnia 30 września 2004 r., o co zwracają się skarżące w postępowaniu przed sądem krajowym. Wspomniany sąd zastanawia się więc, czy w drodze wyjątku art. 4 rozporządzenia nr 1400/2002 nie powinien być interpretowany w taki sposób, że w takim przypadku przepis ten nie stoi na przeszkodzie zastosowaniu zwolnienia grupowego w odniesieniu do wspomnianego porozumienia.
- 41 Z odpowiedzi na pytanie pierwsze wynika, że wejście w życie rozporządzenia nr 1400/2002 może w określonych przypadkach uzasadnić zastosowanie prawa do rozwiązania umowy z zachowaniem rocznego terminu wypowiedzenia przewidzianego w art. 5 ust. 3 zdanie pierwsze tiret pierwsze rozporządzenia nr 1475/95. Jednakże, jak już zostało wskazane w pkt 38 niniejszego wyroku, jedynie do sądu krajowego należy dokonanie — na podstawie wszystkich konkretnych okoliczności rozpoznawanych przez nie sporów — oceny, czy przesłanki zawarte w omawianym przepisie zostały spełnione w sprawach zawisłych przed sądem krajowym.

- 42 W tych okolicznościach, ponieważ nie można wykluczyć, że rozwiązanie umów z zachowaniem rocznego terminu wypowiedzenia mające miejsce w niniejszym przypadku nie spełnia wspomnianych przesłanek, należy udzielić odpowiedzi na pytanie drugie w celu dostarczenia temu sądowi wszystkich informacji, jakie mogą okazać się niezbędne do wydania wyroku w zawisłej przed nim sprawie (zob. podobnie wyroki z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie C-387/01 Weigel, Rec. str. I-4981, pkt 44 i z dnia 21 lutego 2006 r. w sprawie C-152/03 Ritter Coulais, Zb. Orz. str. I-1711, pkt 29).
- 43 W tym względzie należy przypomnieć, że art. 10 rozporządzenia nr 1400/2002 zmierza, jak wynika z jego motywu 36, do ustalenia okresu przejściowego w celu przyznania wszystkim podmiotom gospodarczym czasu na dostosowanie do tego rozporządzenia porozumień zgodnych z rozporządzeniem nr 1475/95, które obowiązywały w dniu, kiedy rozporządzenie to przestało być stosowane. W tym celu przepis ten przewiduje, że zakaz zawarty w art. 81 ust 1 WE nie ma zastosowania do takich porozumień w okresie od dnia 1 października 2002 r. do dnia 30 września 2003 r.
- 44 Ponadto z treści samego art. 10 rozporządzenia nr 1400/2002 wynika jasno, że zakaz zawarty w art. 81 ust. 1 WE znajduje zastosowanie od dnia 1 października 2003 r. do porozumień, które nie zostały dostosowane do warunków zwolnienia przewidzianych przez to rozporządzenie.
- 45 Wreszcie, zgodnie z treścią art. 4 ust. 1 zdanie pierwsze rozporządzenia nr 1400/2002 i motywu 12 tego rozporządzenia, zwolnienia przewidzianego w tym rozporządzeniu nie stosuje się do porozumień zawierających co najmniej jedno z ograniczeń podstawowych wymienionych we wspomnianym art. 4 ust. 1.
- 46 Z powyższego wynika, że w przeciwieństwie do sugestii sądu krajowego i zgodnie z twierdzeniami wszystkich stron, które przedstawiły uwagi, po upływie wspomnia-

nego okresu przejściowego zwolnienie grupowe przewidziane w rozporządzeniu nr 1400/2002 nie miało — jak słusznie wskazuje rzecznik generalny w pkt 30 opinii — zastosowania do porozumień, które — chociaż zawarte zgodnie z rozporządzeniem nr 1475/95 — miały za przedmiot jedno ze wspomnianych podstawowych ograniczeń konkurencji.

⁴⁷ W przypadku gdy porozumienie nie spełnia warunków przewidzianych w rozporządzeniu w sprawie zwolnienia grupowego, klauzule umowne zawarte w takim porozumieniu mogą być zakazane przez art. 81 ust. 1 WE, jeżeli przesłanki zastosowania tego postanowienia zostały spełnione, natomiast warunki zwolnienia z tytułu art. 81 ust. 3 WE nie zostały spełnione.

⁴⁸ Konsekwencje zakazu klauzul umownych niezgodnych z art. 81 WE, zawartych w porozumieniu dla pozostałych elementów porozumienia lub innych wynikających z niego zobowiązań, nie podlegają jednak prawu wspólnotowemu. Do sądu krajowego należy więc ocena — zgodnie ze stosowanym prawem krajowym — zasięgu i konsekwencji ewentualnego zakazu pewnych klauzul na podstawie art. 81 WE dla całości stosunków umownych (zob. podobnie wyroki z dnia 18 grudnia 1986 r. w sprawie 10/86 VAG France, Rec. str. 4071, pkt 14 i 15 i z dnia 30 kwietnia 1998 r. w sprawie C-230/96 Cabour, Rec. str. I-2055, pkt 51).

⁴⁹ Skarżące w postępowaniu przed sądem krajowym uważają jednak, że mając na uwadze pierwszeństwo art. 5 rozporządzenia nr 1475/95 i art. 4 i 10 rozporządzenia 1400/2002, prawo krajowe powinno być interpretowane w zgodzie z prawem wspólnotowym w taki sposób, że zakaz klauzul zawartych w umowie stanowiących ograniczenie konkurencji nie powoduje automatycznie nieważności całości porozumienia. Według skarżących taka konsekwencja nie mogłaby nastąpić, chyba że dystrybutor bez podania ważnych przyczyn odmówił zawarcia w porozumieniu zaproponowanych przez dostawcę klauzul, które mają na celu dostosowanie do zmiany sytuacji prawnej.

50 Takie stanowisko nie może zostać przyjęte. W istocie, gdy przedmiotem porozumienia jest jedno z ograniczeń podstawowych zawartych w art. 4 rozporządzenia nr 1400/2002, w żaden sposób nie jest niezgodne z prawem wspólnotowym to, że zakaz ograniczających konkurencję klauzul zawartych w porozumieniu powoduje, zgodnie z prawem krajowym, nieważność całości porozumienia, ponieważ przepis ten z jednej strony obejmuje, jak wynika z motywu 12 wspomnianego rozporządzenia, najpoważniej ograniczające konkurencję uzgodnienia w danym sektorze, a z drugiej strony nie przewiduje możliwości zastosowania zwolnienia grupowego do całego porozumienia.

51 Należy więc następująco odpowiedzieć na pytanie drugie: art. 4 rozporządzenia nr 1400/2002 powinien być interpretowany w taki sposób, że po upływie okresu przejściowego, przewidzianego w art. 10 tego rozporządzenia, zwolnienie grupowe w nim przewidziane nie mogło być stosowane w odniesieniu do umów spełniających warunki zwolnienia grupowego z rozporządzenia nr 1475/95, które miały za przedmiot przynajmniej jedno ograniczenie podstawowe wymienione w art. 4, wskutek czego wszystkie klauzule ograniczające konkurencję zawarte w tych umowach mogły być zakazane przez art. 81 ust. 1 WE, gdyby warunki zwolnienia z tytułu art. 81 ust. 3 WE nie zostały spełnione.

W przedmiocie kosztów

52 Dla skarżących w postępowaniu przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem; do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (trzecia izba) orzeka, co następuje:

- 1) Samo wejście w życie rozporządzenia Komisji (WE) nr 1400/2002 z dnia 31 lipca 2002 r. w sprawie stosowania art. 81 ust. 3 traktatu do kategorii porozumień wertykalnych i praktyk uzgodnionych w sektorze motoryzacyjnym nie uczyniło koniecznym dokonania reorganizacji sieci dystrybucji dostawcy w rozumieniu art. 5 ust. 3 zdanie pierwsze tiret pierwsze rozporządzenia Komisji (WE) nr 1475/95 z dnia 28 czerwca 1995 r. w sprawie stosowania art. [81] ust. 3 traktatu do niektórych kategorii porozumień dotyczących dystrybucji i serwisowania pojazdów silnikowych. Jednakże z uwagi na specyficzną organizację sieci dystrybucji każdego z dostawców mogło ono uczynić koniecznym dokonanie na tyle istotnych zmian, że stanowią one rzeczywistą reorganizację tej sieci w rozumieniu tego przepisu. Zadaniem sądów krajowych i arbitrażowych jest dokonanie — na podstawie wszystkich konkretnych okoliczności rozpoznawanego przez nie sporu — oceny, czy ma to miejsce w danym przypadku.

- 2) Artykuł 4 rozporządzenia nr 1400/2002 należy interpretować w ten sposób, że po upływie okresu przejściowego, przewidzianego w art. 10 tego rozporządzenia, zwolnienie grupowe w nim przewidziane nie mogło być stosowane w odniesieniu do umów spełniających warunki zwolnienia grupowego z rozporządzenia nr 1475/95, które miały za przedmiot przynajmniej jedno ograniczenie podstawowe wymienione w art. 4, wskutek czego wszystkie klauzule ograniczające konkurencję zawarte w tych umowach mogły być zakazane przez art. 81 ust. 1 WE, jeżeli warunki zwolnienia z tytułu art. 81 ust. 3 WE nie zostały spełnione.

Podpisy